

red. B. Harwas-Napieraia, J. Trempaia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. – 223 s.

2. Turos L. Andragogika. Zarys teorii oswiaty i wychowania doroseych. Wyd. 11. – Warszawa, PWN, 1978. – 380 s.

Мозговий В.Л.

докторант,

*Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
Національної академії педагогічних наук України*

ТЕМПОРИТМ ЯК ЗАСІБ РЕЖИСУРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

Перш ніж перейти до дослідження вказаного педагогічного явища, зазначимо, що в психологічній, педагогічній, мистецько-педагогічній літературі поняття «темпоритм педагогічної дії» має дуже обмежене тлумачення. Проте слід звернути увагу на існування певних тлумачень, пов'язаних з проблемою взаємозв'язку темпу, ритму і дії як в мистецькій, так і в класичній педагогіці.

Проаналізуємо спочатку вказану взаємодію у контексті педагогічної теорії і практики. Так, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» термін «темпоритм» тлумачиться як «Міра швидкості й ритмічності у виконанні, перебігу чого-небудь» [1, с. 1440]. У «Психолого-педагогічному словнику для учителів і керівників загальноосвітніх закладів» наводиться визначення поняття «темپ навчання». Вказане педагогічне явище у своїй сутності представляє «...ступінь швидкості, з якою розвивається навчальний процес, виконується програма і засвоюється навчальний матеріал» [2, с. 433].

На значущість темпоритму у контексті професійної діяльності педагога також звертає увагу А. М. Князєв зазначаючи, що «...темпоритм і певна педагогічна моногонія допомагають учителю завойовувати свідомість учнів, доводячи їх до кульмінації почуттєвих переживань» [3, с. 46].

Обґрунтовуючи педагогіку початкової освіти, В. С. Кукушин констатує, що «Оптимальний темп уроку обирається на основі результатів діагностування інтенсивності розумової працездатності дітей класу, орієнтиром є темп роботи тих учнів, показники яких приблизно збігаються із середнім темпом роботи класу» [4, с. 132].

Цікавий підхід до характеристики темпоритму уроку запропонував Ш. А. Амонашвілі. Науковець пропонує цілу групу музичних термінів, а

саме: «...адажіо (спокійно, повільно); анданте (помірно, не поспішаючи); алегро (швидко, жваво); апасіонато (пристрасно); кон форца (із силою); скерцандо (грайливо) та ін.» [5, с. 156].

Досліджуючи педагогічну техніку вчителя, В. І. Рувинський акцентував увагу на тому факті, що «...необхідно чітко планувати та організовувати темпоритмів малюнок педагогічного впливу, який є особливо важливим для реалізації впливу на конкретну особистість» [6, с. 97]. На проблему темпоритму звертала увагу також Ю. Л. Львова. Науковець аналізувала співвідношення дикції і темпу, прогножуючи у подальшому перспективи розвитку педагогічного спілкування [7, с. 71].

Однак нашу увагу привернула наукова позиція О. С. Булатової, у якій аналізується проблема педагогічного темпоритму. Науковець зазначає, що «У склад задуму уроку входить вирішення уроку в часовому відрізку, певному просторі та темпоритмі, характер і принципи подання матеріалу, визначення стилю та особливостей поведінки самого педагога» [8, с. 78].

Узагальнимо аналіз «темпоритму педагогічної дії» визначенням, запропонованим В. І. Загвязинським, яке науковець розглядає у двох позиціях, а саме: «1) ступінь швидкості реалізації і інтенсивність педагогічної діяльності; 2) часова та ритмічна динаміка видів діяльності, а також використання педагогічних методів і прийомів виховання, що обумовлена змістом і характером педагогічної взаємодії, можливостями та особливостями школярів і педагога» [9, с. 214].

Щодо мистецької педагогіки, то слід зазначити, що термін «темпоритм» має більш широкий спектр обґрунтувань. У «Короткому словнику термінів. Театр. Актор. Режиссер» за редакцією А. Савінової вказаний термін тлумачить як «...визначальний взаємозв'язок ритму і темпу в тому, як режисер будує сцену, а актор її веде» [10, с. 302]. Більш узагальненим є визначення темпоритму, запропоноване А. Г. Баканурським у «Театрально-драматичному словнику XX століття». Зазначений термін автор пов'язує із процесом «...навмисного чергування і співвідношення різних елементів тривалості дії» [11, с. 250]. Цікавим, на нашу думку, є визначення темпоритму, запропоноване Г. М. Морозовою. Автор констатує, що «Поняття темпо-ритм у сценічному мистецтві можна визначити як систему вирішення протиріч між дійсністю сценічної дії і умовним сценічним часом» [12, с. 83]. Обґрунтовуючи основи акторської майстерності, Г. В. Крісті зазначає, що «Темпо-ритм є одним із найважливіших елементів артистичної техніки» [13, с. 91].

Найбільш ґрунтовним доробком стосовно розвитку темпоритму у театральній педагогіці є методичні рекомендації К. С. Станіславського. У «Роботі актора над собою» автор зазначає, що «Темпо-ритм потрібен нам не один, не сам по собі та для себе, а для певних умов, що створюють

настрій, у зв'язку з внутрішньою сутністю, яка завжди прихована в темпо-ритмі» [14, с. 562].

Дещо подібну позицію щодо сутності темпоритму обґрунтував у «Філософії театру» і Лесь Курбас. Описуючи сучасний стан темпу і ритму, теоретик українського театру звертає у вагу на «...суб'єктивність вказаного явища, пов'язуючи його місію з організацією уваги, формуванням вражень, управління сприйняттям» [15, с. 247].

Узагальнюючи дослідження синтезу темпоритму театральної і педагогічної дії як висновок наведемо цитату запропоновану О. П. Єршовою та В. М. Букатовим. Науковці зазначають, що «Педагогічний парадокс темпоритму полягає у тому, що чим більше вчителі зайняті швидкістю проходження програми, тим нудніше учням знаходитися на уроках, тим частіше більшість із них нудяться від бездіяльності (навіть тоді, коли вивчаються досить складні теми)» [16, с. 174].

Таким чином, підсумовуючи проаналізовані наукові позиції, можемо зазначити, що проблема темпоритму педагогічної дії у педагогічній теорії і практиці знаходиться на стадії науково-методологічного обґрунтування і встановлений факт є особливо цінним для дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії.

Наведені наукові позиції переконливо підтверджують доцільність розгляду темпоритму педагогічної дії як засобу режисури педагогічної дії. Актуальність проблеми темпоритму педагогічної дії продиктована умовами організації сучасного навчально-виховного процесу. Враховуючи швидкоплинність та інтерактивність освітнього середовища, ми не повинні забувати про психофізіологічні особливості організму. Значний обсяг інформації не завжди супроводжується високою результативністю. Як правило, учні позитивно реагують на зміни в темпі роботи на уроці, позакласному заході. Ця умова ставить перед вчителем завдання уміло використати час і за рахунок режисури темпоритму створити різнодинамічну взаємодію, що буде мати інтелектуальну значущість на емоційній основі.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
2. Психолого-педагогический словарь: для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений / [авт.-сост. Василий Андреевич Мижеринов]. – Ростов н/д: Феникс, 1998. – 540 с.
3. Князев А. М. Режиссура и менеджмент технологий активно-игрового обучения [текст]: учеб. пособие / Александр Михайлович Князев; И. В. Одинцова; под ред. А. А. Деркача. – М.: РАГС, 2008. – 207 с.
4. Кукушин В. С. Педагогика начального образования / В. С. Кукушина, А. В. Болдырева-Вараксина. Под общ. ред. В. С. Кукушина. – М.: ИКЦ «Март»; Ростов н/Д: Издательский центр «Март», 2005. – 592 с.

5. Амонашвили Ш. А. Педагогическая симфония / Шалва Александрович Амонашвили. – Екатеринбург: Изд-во. Урал. ун-та. – 1993. – Ч.1. – 1993. – 224 с.
6. Методика воспитательной работы: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Ю. П. Азаров, Л. М. Байтенова, Е. П. Белозерцев и др.; Под ред. Л. И. Рувинского. – М.: Просвещение, 1989. – 335 с.
7. Львова Ю. Л. Педагогическая лаборатория учителя: Кн. для учителя / Юдифь Львовна Львова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1992. – 224 с.
8. Булатова О. С. Педагогический артистизм: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Оксана Сергеевна Булатова. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 240 с.
9. Педагогический словарь [Текст]: учеб. пособ. / ав.-сост. В. И. Зягвязинский и др.: под ред. В. И. Зягвязинского, А. Ф. Закировой. – М.: Академия, 2008. – 345 с.
10. Театр, актер, режиссер [Текст]: крат. слов. терминов и понятий / авт.–сост. А. Савина. – СПб.: Лань: Планета музыки, 2010. – 350 с.
11. Театрально-драматичний словник ХХ століття / А. Г. Баканурський, В. В. Корнієнко. – К.: Знання України, 2009. – 319 с.
12. Морозова Г. В. О пластической композиции спектакля: метод. пособие / Галина Викторовна Морозова // Я вхожу в мир искусства. – № 8. – 2001. – 141 с.
13. Кристи Г. В. Основы актерского мастерства: Вып. I. Техника актера / Григорий Владимирович Кристи. – М.: ВЦХТ («Я вхожу в мир искусства»), 2012. – 160 с. – Перепеч. М: «Сов. Россия», 1970.
14. Работа актера над собой. Ч.1.: Работа над собой в творческом процессе переживания. Дневник ученика / Константин Сергеевич Станиславский. – М.: Искусство, 1985. – 479 с.
15. Курбас Лесь. Філософія театру / Упоряд. М. Лабінський. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – 917 с.
16. Режиссура урока, общение и поведение учителя: пособие для учителя / Александра Петровна Ершова, Вячеслав Михайлович Букатов / РАО Моск. психол.-соц. ин-т. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Флинта: НОУ ВПО «МПСИ», 2010. – 344 с.